

Násilí a národní identita

„Protižidovské násilníky, jakkoli brutální, nemá smysl popisovat jako primitivní a bezhlavý dav řídicí se pouze předsudky, nenávistí a touhou po obohacení. Je třeba si klást otázku, jakým způsobem bylo protižidovské násilí legitimizováno.“¹

Michal Frankl

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Kdy a za jakých podmínek vzniká násilí proti určité etnické skupině?
- » Jakým způsobem je takové násilí schvalováno a podporováno?
- » Jaké důvody vedly k násilí proti Židům a dalším skupinám v souvislosti se vznikem samostatné Československé republiky (1918–1920)?

ÚVODNÍ TEXT

Vznik samostatné československé republiky v roce 1918 byl vedle nadšení české společnosti doprovázen také vlnou antisemitismu, která na mnoha místech nového státu nabyla podoby násilných nepokojů a výtržností. Vedle řady případů drancování židovských obchodů a agresivních výpadů proti jednotlivcům na mnoha místech v listopadu a prosinci 1918 (např. v Táboře a jinde) stojí za pozornost především protižidovské výtržnosti a protiněmecké demonstrace v Praze ve dnech 1. a 2. prosince 1918, následované 3. a 4. prosince rozsáhlým pogromem v Holešově. Následující metodika zkoumá, zda a jak protižidovské násilí souviselo s vytvářením československého národního státu.

Pro úvod do tématu použijte:

➔ **Velké a malé dějiny > Antisemitismus > Násilí a vznik nezávislého Československa, s. 171**

¹ Michal FRANKL: „*Emancipace od židů*“. Český antisemitismus na konci 19. století, Praha – Litomyšl 2007, s. 248.

Fotografie Václavského náměstí z 28. října 1918

© ČTK (foto, 2013)

PRACOVNÍ MATERIÁL Č.2

- ➔ **Velké a malé dějiny > Antisemitismus > Protokoly sepsané vojenskou policií s lidmi napadenými při výtržnostech v Praze, s. 172**

PRACOVNÍ MATERIÁL Č.3

Text č. 1²

Aby použití násilí mohlo být patřičně ospravedlněno, je nutné společnost vnímat jako rozdělenou mezi skupinu jejích členů, kteří do společnosti nezpochybnitelně patří, a skupinu outsiderů – jejích nepřátel.

Text č. 2

Většinová společnost se spíše uchýlí ke kolektivnímu násilí, pokud vnímá – skutečné nebo zdánlivé – ohrožení ze strany menšiny. Násilí je pak nástrojem, který pomáhá symbolicky vymezit (a omezit) místo menšiny ve společnosti.

Text č. 3

Výtržnosti namířené proti etnické skupině obyvatel jsou vždy spojeny s obdobími společenských krizí a nepokojů. V době omezení politického života představuje násilí alternativní pole pro společenské jednání, v němž mohou být demonstrovány představy o vhodné (příští) podobě společnosti.

2 Texty č. 1 a 2 jsou přeloženy a volně upraveny z kapitoly Werner BERGMANN: „Exclusionary riots: Some Theoretical considerations“, *Exclusionary Violence: Antisemitic Riots in Modern German History*, eds. Christhard Hoffmann, Werner Bergmann, Helmut Walser Smith, Michigan 2002, str. 164–184.

Text č. 3 využívá upravený, dosud nepublikovaný, text Michala Frankla o protižidovských výtržnostech na konci první světové války a na začátku první republiky.

- » Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
 - » Způsob práce: evokace podle fotografie, poslech s porozuměním, práce ve skupině – metoda řetězce otázek proč? (tzv. why-why-chain), reflexe pomocí individuálního psaní
 - » Klíčová slova: protižidovské výtržnosti, násilí, pogrom, antisemitismus, většinová společnost, etnické menšiny, rok 1918 a vznik Československa
1. Promítněte studentům fotografii Václavského náměstí z 28. října 1918 (Pracovní materiál č. 1) a zeptejte se jich na následující otázky: *Co vidíte na obrázku? Proč v tento den na Václavské náměstí přišlo tolik lidí? Začněte od takto obecných otázek. Pokud žáci nejsou schopni odpovědět, napovězte jim, že se jedná o vyhlášení samostatného Československa a pokračujte: Jak na vás obrázek působí? Co asi cítili lidé na obrázku?*
 2. Poté, co žáci vyjádřili odpověď na uvedené otázky, zeptejte se jich: *Co se stalo na stejném místě (Václavském náměstí a jeho bezprostředním okolí) o měsíc později, 1. a 2. prosince 1918? Žáci mohou hádat, ale není důležité, aby našli správnou odpověď. Řekněte jim, že v následující aktivitě se o těchto událostech něco dozvědí.*
 3. Rozdejte vybraným devíti žákům každému po jednom textu (Pracovní materiál č. 2). Řekněte žákům, ať si představí, že jsou na stanici vojenské policie v Praze na Příkopě, kam 1. a 2. prosince 1918 jsou přiváděni zadrženi občané a vypovídají o tom, co se jim stalo. Vyzvěte žáky s texty, ať postupně po jednom vstanou a přečtou text ze svého papírku (protokol s předvolanými z vojenské policejní stanice). Upozorněte žáky na to, že se jedná o autentické texty v podobě, jak byly zaznamenány v policejním protokolu.
 4. Poté co žáci dočtou protokoly, se jich zeptejte: *Co se tedy 1. prosince 1918, měsíc po vyhlášení samostatného Československa, v centru Prahy stalo? Překvapilo vás to (příp. co vás překvapilo)? Z jakého důvodu byly vypovídající osoby zadrženy?*
 5. Nyní za pomoci informací z úvodního textu představte žákům rozsah protižidovských výtržností na území Čech a Moravy v prvních dvou letech nového státu.
 6. Vyzvěte žáky, aby utvořili skupiny po cca čtyřech, rozdejte do každé skupiny velký papír (nebo flipchart) a fixu. Úkolem každé skupiny bude zamyslet se nad příčinami takových protižidovských a protiněmeckých výtržností tím, že budou rozvíjet metodou řetězce otázek proč (why-why-chain) otázku *Proč docházelo v počátcích první republiky k protižidovským výtržnostem?* – na velký papír si každá skupina na levou stranu napíše základní otázku, na tu může odpovědět různými odpověďmi. Odpovědi ovšem na papír nepíše a přetransformuje je rovnou do nových otázek „Proč...?“. Na nové otázky může opět stejně reagovat dalšími otázkami a větvit tak základní otázku. Systém vytváření otázek doporučujeme žákům názorně ukázat (viz příklad níže). Poté skupiny své řetězce otázek prezentují ostatním a nejlépe je i nechají někde ve třídě, aby se na ně mohli ostatní posléze podívat.
 7. Na závěr rozdejte žákům papíry nebo promítněte (či jinak zprostředkujte) žákům citace z Pracovního materiálu č. 3 a vyzvěte je, aby si každý vybral jednu z citací a stručně napsal, jak se vztahuje k protižidovským výtržnostem z let 1918–1920, jak je poznali během této lekce. Papíry můžete, ale nemusíte, vybírat. Možno též zadat jako domácí práci.

PŘÍKLAD MOŽNÉHO ŘETĚZCE PROČ (WHY-WHY CHAIN)

